

3.6 Marxistisk ekonomisk historia

[Detta utdrag ur Michael Löwys antologi [Marxismen i Latinamerika från 1909 till våra dagar](#) innehåller fem texter.]

3.6 Marxistisk ekonomisk historia	1
Den koloniala ekonomin	1
Den ekonomiska karaktären av tropikernas kolonisering	4
Kapitalismens utveckling i Chile	6
Den koloniala ekonomins kombinerade utveckling	9
Den feodala ekonomin i Latinamerika	11

Den koloniala ekonomin*

Sergio Bagú

Sergio Bagú, argentinsk historiker och ekonom (och författare till olika arbeten om historisk materialism), är en av de viktigaste representanterna för den marxistiska samhällsvetenskapen i Latinamerika. Hans skrifter om ekonomisk historia visar att det var möjligt att åstadkomma seriösa teoretiska arbeten även under den period då den ytligaste dogmatism var förhärskande i den marxistiska rörelsen. Hans bok *Det koloniala samhällets ekonomi* (1949) är ett pionjärarbete, det första som systematiskt, grundligt och utan förbehåll, bestred den traditionella schematiska uppfattningen om ”Latinamerikansk feodalism” genom att betona den kapitalistiska dimensionen av den iberiska koloniseringen av Amerika.

Den koloniala ekonomins karaktär

Att bestämma den koloniala ekonomins karaktär är något mer än en rent teknisk fråga. Det påverkar själva tolkningen av den ekonomiska historien och får en omedelbart praktisk betydelse om vi beaktar att dagens ekonomier i Latinamerikas länder fortfarande har kvar många av de grundläggande kännetecknen hos deras koloniala struktur.

Det iberiska koloniala samhällets ekonomiska struktur började förvärva sina slutgiltiga egenskaper under mitten av 1500-talet och dessa egenskaper förstärktes under de följande århundradena. Vid tiden för självständigheten hade de koloniala regimerna fungerat under tre långa århundraden och i av dem – Kuba – under nära fyra. Och i Puerto Rico, den olyckligaste av dem alla, fungerar den fortfarande under en annan flagg. Detta långa liv hjälper till att förklara den genomgripande koloniala prägel som ärvts av de självständiga länderna i Latinamerika. I de anglosaxiska kolonierna i norr, varade däremot den imperialistiska regimen inte ens två århundraden och lämnades till största delen åt sitt eget öde.

Vilken slags ekonomi upprättade spanjorerna och portugiserna här bland de enorma infödda befolkningarna i Amerika och Afrika? Var det feodalism, som då var på nedgång i den gamla kontinenten? Var det kapitalism, vars briljans och makt dokumenterades vid den tid då den italienska renässansen och de iberiska navigatörerna nådde sin höjdpunkt? Var det något som var annorlunda än båda två, men som tillägnade sig några av de grundläggande egenskaperna från båda? ...

Men det är ett obestridligt faktum att de iberiska kolonierna i Amerika inte etablerades för att

* Sergio Bagú, *Economía de la sociedad colonial* (Buenos Aires: Ed. El Ateneo, 1949), s. 97-98, 103-104, 117-120, 142-143.

återupprätta den feodala ordningen, utan för att integreras i den nya kapitalistisk ordning som höll på att införas över hela världen.

Deras upptäckt och erövring var ytterligare en episod i det europeiska kommersiella kapitalets långa expansionsperiod. Den koloniala ekonomiska regimen organiserades för att stärka metropolernas ekonomier och skapa en kolonial marknad. Inom några år efter dess koloniala historia tagit sin början uppvisade gruvornas och jordbruksföretagens inriktning helt klart att den stod i samklang med den Gamla världens dominerande ekonomiska intressen.

Men vi måste notera att en kombination av till synes motsägelsefulla faktorer påverkade vårt Amerikas samhällsekonomiska struktur. De måste studeras i detalj för att utifrån denna allmänna översikt komma fram till en bred och klar uppfattning om den koloniala ekonomins natur.

Produktion för marknaden

Om vi vill hitta något väldefinierat och odiskutabelt kännetecken på den koloniala ekonomin är det produktion för marknaden. Från den koloniala regimen början till dess slut betingar detta faktum alla produktiva aktiviteter.

Ägarna till sockerplantagerna i Bahía, Río och São Vicente producerade för marknaden från mitten av kolonialismens första århundrade, vilket också ägarna till gruvorna i Minas Gerais och Diamantina-distriktet (som senare den portugisiska kronan monopoliserade under 1700-talet) gjorde. Under 1700-talet odlades bomull i Maranhão av samma orsak, precis som kaffeplantagerna i södra Brasiliens mot slutet av kolonialperioden. Boskapsrancherna i nordost producerade för den inre marknaden från 1500-talet, vilket senare även deras konkurrenter i söder gjorde. För den inre marknaden odlades spannmål i olika regioner ...

De iberiska kolonierna inlemmades inte enbart snabbt i den kommersiella revolution som påbörjats i Europa, utan kom snart att in sin helhet utgöra en av dess viktigaste komponenter.

Å andra sidan fanns det många tecken på den höga grad av kommersiell känslighet som styrde över den ekonomiska utvecklingen i dessa kolonier. När man upptäckte att en produkt från kolonierna kunde säljas i stor skala på den internationella marknaden blev krediter, redskap och slavar tillgängliga för att öka produktionen. Tidvis fanns det också trupper tillgängliga för att erövra det produktiva området för att bättre dra nytta av deras rikedomar.

Det holländska Västindiska kompaniet, som 1630 invaderade Brasiliens nordöstra kust, försökte dominera produktionen av socker, en produkt som det i Holland sedan länge fanns ett så stort intresse att det redan på 1500-talet hade skapats ett bolag för att marknadsföra densamma. Detta bolag ägde fortfarande en kustremsa i den portugisiska kolonin, men dess behov av större kvantiteter av produkten ledde fram till att det erbjöd de engelska kolonisterna på Barbados allt som de behövde – kapital, verktyg, svarta slavar och sockerrör – för att börja odla samma sak. När deras första försök misslyckades på grund av att deras socker inte var av bra kvalitet inbjöd de några engelska kolonister till sina egna plantager i Brasilien för att lära dem att förbättra tekniken. När portugiserna och brasilianerna 1654 trängde ut holländarna från Brasilien hade Barbados redan börjat exportera socker till Europa – till det holländska kompaniets aktieägares och direktörers glädje, utan vars hjälp Barbados aldrig skulle ha förvandlats till vad det senare blev: en gigantisk sockerplantage.

Under 1700-talet, då den koloniala tekniken för internationell handel redan fulländats, började sådana exempel att mångfaldigas. Slavägarna stimulerade sockerproduktionen på Kuba genom att tillhandahålla krediter till jordbrukarna. *Companhia Geral do Comércio de Grao Pará e Maranhão* försedde Maranhãos kolonister med kredit så att de kunde köpa slavar och

jordbruksredskap för att stimulera odlingen av bomull, som de omätliga vävstolarna i Europa krävde. *Compañía Guipuzcoana* erbjöd småjordbrukare i Venezuela krediter för att odla kakao och andra frukter som såldes till bra pris på den gamla kontinenten.

Dessa exempel borde vara nog för att bekräfta det faktum att de iberiska kolonierna utgjorde en grundläggande del av det världskapitalistiska systemet och utvecklades som ett komplement till den europeiska ekonomin. Detta är anledningen till att de produkter som var mest efterfrågade i den Gamla världen var de som odlades mest i den nya. Den koloniala marknaden var också mycket viktigare än vad våra 1800-talshistoriker trott, men var inte jämförbar med den gravitationskraft som den europeiska marknaden utövade på utformningen av den amerikanska ekonomin ...

Den koloniala ekonomin som kolonial kapitalism

Vi är nu redo att besvara de frågor som vi inledde detta kapitel med. Det ekonomiska systemet under de iberiska koloniernas period var inte feodalt. Det var en kolonial kapitalism.

När historiker och ekonomer säger att feodalismen under sin dödsdöds kamp i Europa återuppväcktes i Amerika, hänvisar de till vissa förhållanden: överföringen av vissa institutioner som redan höll på att förfalla i den gamla världen, uppblomstringen av en aristokrati som skapats av element som trängts undan från Europa, samt vissa egenskaper hos de stora jordbruk, boskapsfarmer och gruvor som vi analyserat, och som framkallar det slags beroendeförhållande som rådde mellan tjänare och herre och den adliga stridslystnad som karakteriserade den feodala tiden. Men dessa förhållanden är inte tillräckliga för att definiera ett feodalt ekonomiskt system.

På varje kontinent har dessutom den koloniala kapitalismen vid upprepade tillfällen haft vissa yttre tecken som har likheter med feodalismen. Det är ett system erbjuder en tvetydig anblick, men detta förändrar inte dess obestridliga kapitalistiska karaktär.

Amerika var långt ifrån att återuppliva den feodala ordningen och inträdde i den kommersiella kapitalismens sfär med förvånande hastighet. Inte nog med det: Amerika bidrog genom att ge systemet ett enormt uppsving som möjliggjorde inledningen av den industriella kapitalismen århundraden senare.

Slaveriet hade inget att göra med feodalism att göra, utan det handlade om kapitalism, vilket vi bevisat när det gäller Amerika. När det iberiska Amerika integrerades i den kommersiella ordningen tog det emot en formidabel transplantation från Afrika. Inhemsk och afrikansk arbetskraft utgjorde stöttepelare i det koloniala Amerika. Amerika och Afrika – deras blod, som destillerades av den internationella handels alkemister, var oundgängligt för den europeiska kapitalismens bländande blomstring.

Den ekonomiska karaktären av tropikernas kolonisering*

Caio Prado Jr.

Caio Prado Jr., den eminente brasilianske historikern och militanten i kommunistpartiet, skrev flera klassiska arbeten om Brasiliens ekonomiska historia. Tillsammans med Bagú var han en av de första latinamerikanska marxisterna som i sin bok *Brasiliens ekonomiska historia* (1951) ifrågasatte kommunistpartiernas traditionella teorier om den koloniala ekonomins ”feodala” karaktär. Men som han själv senare skulle klargöra, påverkade aldrig hans vetenskapliga upptäckter hans partis stelbenta idéer om nödvändigheten av en ”antifeodal” revolution i 1900-talets Brasilien.

Avsnittet nedan analyserar egenskaperna av koloniseringen i de latinamerikanska ”tropikerna” (till skillnad från Nordamerika) i allmänhet och Brasilien i synnerhet och betonar dess specifikt kapitalistiska dimension.

Europa före 1500-talet var isolerat från tropikerna, som endast var tillgängliga indirekt och på avstånd. Detta Europa var i stort sett helt utan produkter som idag tycks vara av underordnad betydelse därför att de är så vanliga, men som på den tiden ansågs vara lyxartiklar. Ta socker till exempel: det odlades i liten skala på Sicilien och var en sällsynt och mycket eftersökt vara; det förekom till och med som en värdefull och högt skattad gåva i drottningars hemgift. Under flera århundraden var peppar som importerats från Orienten den främsta handelsvaran för de italienska handelsrepublikerna; under lång tid hade den långa och mödosamma vägen till Indien inget annat syfte än att förse Europa med peppar. Tobak, som hade sitt ursprung i Amerika och därför var okänt innan upptäcksresorna, blev inte mindre viktig efter det blivit en handelsvara. Samma skedde med indigo, ris, bomull och många andra tropiska produkter?

Detta ger oss en uppfattning om den attraktion som tropikerna utövade på det kyliga, avlägsna Europa. Amerika ställde enorma områden till dess förfogande, territorier som bara väntade på människans initiativ och arbete. Detta är detta som sporrade till att ta de amerikanska tropikerna i besittning. Men samtidigt som den europeiska kolonisten hade detta starka intresse ville han inte själv utföra arbetet i en sådan svår och främmande miljö. Han kom till tropikerna för att leda produktionen av varor av stort ekonomiskt värde; han var en entreprenör i denna vinstgivande rörelse, men kände enbart motvilja mot att själv arbeta. Andra skulle arbeta för honom.

Häri ligger den stora skillnaden mellan de kolonister som reste till olika delar av den Nya världen – d.v.s. de tempererade och tropiska zonerna. Europén reser gärna och spontant till tropikerna först när förfogar över de resurser och kvalifikationer som krävs för att han ska kunna spela en ledande roll, dvs när han kan räkna med att andra människor arbetar åt honom. Ytterligare en omständighet förstärker denna tendens och denna diskriminering är jordbruksexploateringens karaktär i tropikerna. Denna sker i stor skala – det vill säga i stora produktionsenheter: rancher, sockerkvarnar och plantager, vilka var och en utnyttjar ett relativt stort antal arbetare. Med andra ord, för varje ägare (ranchägare, godsägare eller plantageägare) fanns många underordnade och egendomslösa arbetare ....

De tropiska kolonierna tog en helt annan väg än de i de tempererade zonerna. De senare skulle bli riktiga koloniala bosättningar (*peuplements*, som de kallas i Leroy-Beaulieus klassiska arbete, *La colonisation chez les peuples modernes* [Kolonisation bland de moderna folken]), avsättningsområden för Europas demografiska överskott. Dessa bosättningar i Nya världen återskapade en organisation och ett samhälle som liknade den ursprungliga europeiska modellen. I tropikerna, å andra sidan, skapades ett helt nytt slags samhälle och det är inte den enkla

---

* Caio Prado Jr., *Historia económica do Brasil* (Sao Paulo: Ed. Brasiliense, 1959), s. 20-23.

kommersiella handelsplatsen, vilken, som vi redan sett, inte gick att skapa i Amerika. Men detta samhälle bevarade en mycket utpräglad kommersiell karaktär. Det är den vita kolonistens företag som gör det möjligt att förena de enorma naturresurserna som är lämpliga för att producera handelsvaror av stort kommersiellt värde med det arbete som utförs av de underlägsna raserna, dvs indianerna och de importerade svarta afrikanerna, som domineras av den vita kolonisten. De traditionella merkantila mål som bestämde ursprunget till Europas expansion över haven anpassas till de nya förhållanden under vilka dessa satsningar görs. Dessa mål, vilka förpassas till en underordnad plats i de tempererade zonerna, bibehålls i tropikerna vilket på ett genomgripande sätt påverkar koloniernas karaktär och bestämmer deras öde. Som helhet, sett ur ett internationellt perspektiv, tycks koloniseringen vara ett omfattande kommersiellt företag, mycket komplexare än den gamla handelsstationen, men som alltid har en något snarlik karaktär. Syftet är att exploatera naturresurserna i ett jungfruligt territorium i den europeiska handels intresse. Detta är den verkliga karaktären av den tropiska koloniseringen, som Brasilien är ett resultat av. Detta förklarar de grundläggande beståndsdelarna av de amerikanska tropikernas gestaltning och historiska utveckling på såväl det samhälleliga som det ekonomiska området. Om vi studerar grunddragen i vår samhällsformation, ser vi att vi faktiskt skapades för att främst tillhandahålla socker, tobak och några andra varor. Senare blev det guld och diamanter, därpå bomull och till slut kaffe och allt detta för den europeiska marknaden. Detta är allt. Brasiliens samhälle och ekonomi har organiserats för just detta syfte, ett syfte riktat utåt från landet, utan några hänsyn till annat än denna handels intresse. Allt organiseras för detta syfte: den sociala strukturen och landets alla andra aktiviteter. Den vita europén kommer hit för att spekulera, starta ett företag, investera sin förmögenhet i detta företag och rekrytera den arbetskraft han behöver, indianer eller svarta som importerats. Den brasilianska kolonin skapades med dessa kännetecken, som får en rent produktiv och merkantil organisatorisk form.

Denna tillblivelse, vars grundläggande karaktär har upprätthållits genom hela den brasilianska samhällsformationens historia, är djupt rotad i landets hela existens och liv, speciellt dess ekonomiska struktur. Och detta gäller fram till våra dagar, då vi just börjat frigöra oss från denna långa koloniala historia. Att hålla detta i minnet är att förstå den brasilianska ekonomiska utvecklingens innersta väsen.

Kapitalismens utveckling i Chile^{*}

Marcelo Segall

Den chilenska historikern Marcelo Segall var även han en av de första marxistiska författarna som kritiserade teorin om den latinamerikanska feodalismen. Född i Santiago 1920 var Segall grundare och rektor för det Oberoende (folkliga) universitet i Santiago, samt professor och forskare vid Chiles universitet. Han greps 1973, hölls fängslad ett år av Pinochets militärjunta och frigavs efter en internationell kampanj; han blev senare chef för den latinamerikanska sektionen av Amsterdams Internationella institut för social historia. Segall var en kommunistisk aktivist från 30-talet till 1957, då han lämnade kommunistpartiet och närmade sig den trotskistiska strömningen, men organisatoriskt förblev han oberoende. Utöver sin banbrytande bok 1953 om kapitalismens utveckling i Chile författade Segall flera viktiga arbeten om ekonomisk och social historia: *Biografía social de la ficha salario* [Kuponglönens sociala biografi](Santiago: Mapocho, 1964), och *Las fichas salario en el mundo* [Kuponglönerna i världen] (Boletín de la Universidad de Chile, 1967), för att bara nämna två.

Vii publicerar här några utdrag ur boken *Kapitalismens utveckling i Chile: Fem dialektiska essäer* (1953). Det bör påpekas att Segall senare ansåg att hans idéer under denna period delvis var föråldrade. I ett brev (daterat 23 april 1976) betonade han: ”Min tidigare uppfattning fick en något mekanisk framställning: den uppvisade det chilenska samhället som kapitalistiskt från den koloniala perioden och framåt, efter det historiska språng som medförde att jorden övergick från gemensamt nyttjande till privat kommersiell användning, en övergång från natuaraekonomi till penningekonomi. ... Men detta förklarar inte hela processen. ... Min nuvarande åsikt är mer dialektisk och allmängiltig. Den utgår från det historiska språnget, men ser detta som en del av samhällets ojämna och kombinerade utveckling: den spanska erövringen förde med sig privategendomen, men på toppen av den existerande kulturen, det vill säga den andiska kulturen, som utgjorde en originell utvecklingsform ... Det andiska Latinamerika är en produkt av en kombinerad utveckling av samhällen som befinner sig på olika kulturella nivåer, mycket olika varandra, men som i sin helhet kan anses vara kapitalistiska sedan erövringen.”

Det moderna jordbruket föddes utifrån *encomiendan*^{**} och den omfördelning av jorden som genomfördes av conquistadorerna. Detta var en med nödvändighet en våldsam och blodig expropriering av jorden från de ursprungliga invånarna och deras reducering till slaveri. En sådan användning av arbetskraft utvecklades genom att revolutionera produktionsförhållandena – det vill säga från system där stamsamhällets primitiva och gemensamma brukande av jorden ersattes av ett system där en klass utsugs av en annan.

Jordbruket i Chile har, från *encomiendan* och ända fram till idag, liknats med det europeiska feodala stadium som ersatte antikens slavsystem.

För att undvika förvirring och missförstånd, både om detta system och dess terminologiska innebörd, ska vi först stanna upp för att definiera och specificera vad som är kapitalism och vad som är feodalism.

Feodalism är i ekonomisk betydelse de produktionsförhållanden som råder i ett samhälle som specifikt karaktäriseras av jordbruk och hantverksproduktion i liten skala, för direktkonsumtion av godsherren och hans tjänare.

Kapitalismen är tvärtom, i sin kommersiella betydelse, ett produktionssätt som i större eller

---

^{*} Marcelo Segall, *El desarrollo del capitalismo en Chile, cinco ensayos dialécticos* (Santiago: n.p., 1953), s. 90-91, 96-97, 98-99.

^{**} *Encomienda*-systemet, som infördes under den spanska koloniseringen, innebar att rätten till indiansk arbetskraft och deras skatter gavs till enskilda kolonistörer (*encomenderos*) som ersättning för att de tog ”ansvar för skydd och religiös utbildning av indianer” [Wikipedia]. *Encomenderos* var utsända av regeringen och *encomiendorna* var grupper av indianer. – *Red.*

mindre grad är inriktat på marknaden, oavsett om den är inhemsk eller utländsk i större eller mindre skala. Detta innebär i sin tur ett handelsutbyte, dvs produktion av varor (eller bytesvärden), i detta fall av jordbruksprodukter. Det är ett produktionssätt som karaktäriseras av att arbetaren säljer sin arbetskraft.

Encomiendan började delvis för conquistadorernas privata bruk, men dess allmänna ändamål var att producera artiklar för städernas och gruvornas konsumtion och livsmedelsförsörjning: kunna producera varor, för utbyte och för att betala skatt till den spanska kronan. Kort sagt utgör detta en kapitalistisk utveckling, men av kolonial typ. ...

Anledningen till *inquilinos* [arrendatorernas] underordning är inte ett hypotetiskt ”feodalt samhällssystem”, utan deras permanenta skuldsättning, vilket tvingar dem att tillbringa sin tid med att arbeta gratis för en ”välvillig” fordringsägare, som är deras husbonde.

Nyckeln till de chilenska böndernas befrielse ligger i de försök som *inquilino* gjort (gör) för att fullgöra sina plikter och fortfarande ha kvar ett visst överskott för egen användning och föda, vilket tvingar honom att arbeta från soluppgång till solnedgång. Och inte bara han måste arbeta; utan även hans familjemedlemmar. ”Detta tillstånd ärvs av familjen och kommande generationer, som på detta sätt i själva verket tillhör fordringsägaren” (K. Marx).

Som gäldenär är det uppenbart att om klimatet tillåter eller så kräver (på grund av jordbrukets oförutsägbarhet) kommer han att för att vårda och försvara skörden, öka arbetstakten, arbeta på nätterna och även använda sin familj. En arbetstakt som han aldrig skulle upprätthålla om han arbetade under en enklare form av underkastelse – vilket kan vara svårt, men från vilket han skulle kunna undkomma med lite list.

Det förefaller mig som om vi därmed kan sätta punkt för den patriarkala (eller halvfeodala) legenden att det existerar familjerelationer mellan jordägare och *inquilino*. Denna legend upprepades av MacBride, en forskare, på de första sidorna i hans bok.¹

För försvararna av dagens agrara regim är jordägaren en generös patriark. För hans okunniga fiender är han en feodalherre. Historikern och agronomen Francisco Encina kallar dem för ”patriarker”, dvs en i grunden välvillig feodalism. Från andra lägret talar den socialistiska historikern Julio César Jobet om dem som ”feodala eller halvfeodala”.

Min uppfattning överensstämmer inte med den allmänna meningen. Alla, från MacBride till författarna av opersonliga politiska program, är överens om att det chilenska jordbruket fortfarande har kvar en modifierad medeltida eller halvfeodal struktur. Detta är en allmän uppfattning i nästan hela Amerika, med några få undantag, som nordamerikanen William Z. Foster, mexikanerna Jan Bazant och Silvio Zavala och argentinaren Sergio Bagú, vilka (förutom Zavala) använder Marx' ekonomiska metod och använder ett annat sätt att definiera. Foster² betecknar det latinamerikanska jordbruket som en underutvecklad kapitalistisk verksamhet och Bazant definierar *encomiendan* som en kapitalistisk organisatorisk form som använder ett slavsystems metoder och former ...

Ett annat element som bidrar till den felaktiga idén om en chilensk feodalism är förvirringen kring termen *latifundismo*. Närvaron av stora gods är inte en grundläggande egenskap hos feodalismen. Sådana kunde även finnas i slavsamhällen och det romerska imperiet. Men de existerar även i det kapitalistiska England. Det som karaktäriserar feodalism är klassrelationerna

¹ *Chile: Dess land och folk*. Trots dess brister är den det värdefullaste bidraget i frågan. Dess undersökningar om jordbruket är ofta korrekta och precisa.

² *An Outline of the Political History of the Americas* (New York: International Publishers, 1952).

mellan herre och träl. Ytterligare en faktor som används för att definiera den nationella godsägarklassen som feodal – detta är ganska framträdande hos Julio César Jobet – utgår från på deras familjära och externa seder, med andra ord handlingar av moralisk natur. Detta synsätt utgår från det faktum att de flesta godsägarna härstammar från gamla *mayorazgos* och *encomenderos*, vilket möjliggör en fortsatt existens av privilegierade kasttraditioner och provinsiell adlig vräkighet. Detta förändrar inte heller produktionens kapitalistiska karaktär, vilket är det grundläggande.

Den koloniala ekonomins kombinerade utveckling*

Milcíades Peña

Milcíades Peña var en trotskistisk aktivist, teoretiker, författare till flera studier av Argentinas ekonomiska och sociala historia (*Innan maj, Jordägarnas paradis, Massor, caudillos och eliter*). Fram till sin död var han även (under pseudonymen Alfredo Parrera Dennis) den drivande kraften bakom *Fichas de Investigación Económica y Social*, en marxistisk samhällsvetenskaplig tidskrift. Hans analys av den koloniala ekonomin, som huvudsakligen utvecklades under åren 1955-57, publicerades för första gången 1966 i denna tidskrift. Peña försökte tillämpa Trotskijs teori om den ojämna och kombinerade utvecklingen på Latinamerikas samhällsekonomiska struktur. Avsnittet nedan är en polemik i detta ämne med historikern Rodolfo Puiggrós, som tillhörde det argentinska kommunistpartiet.

Under hela den koloniala historien har det i [Syd-]Amerika funnits en sorts godsägare vars vanor, handlingar och mentalitet haft stora likheter med den medeltida lorden. *Senhor do engenho* (sockerkvarnsägaren) och *fazhendeiro de ganado o café* (boskapsuppfödaren eller kaffeodlaren) i Brasilien; *encomenderon*, gruvägaren, *latifundistan*, kakao- och sockerodlaren, biskopen, ranchägaren och *estancieros* i de spanska kolonierna: Alla har de en utpräglad tendens att anse sig vara absoluta herrar över sina domäner, att agera som militära ledare som är föraktfulla gentemot de centrala myndigheterna och utöva en feodallik rättvisa över de underlydande. Man kan säga detsamma om plantageägarna i Brittiska Antillerna och ägarna av tobaksplantagerna i Virginia och Carolina. Men de amerikanska "feodalherrarna" skiljer sig på ett markant sätt från sina europeiska motsvarigheter: de materiella källorna till deras förmögenhet är inte knutna till slutna förläningar, självtillräckliga enheter, utan gruvor som producerar för den externa marknaden, eller indianer som är underkastade *encomienda*-regimen, eller sockerkvarnar, eller estancias eller rancher vars produkter exporteras. Som Bagú sagt, Amerika var ett "kastideal som tvingades på en klassrealitet".

Rodolfo Puiggrós, en historiker av den stalinistiska skolan, skrev för ett antal år sedan en historik över Argentina med syftet att i detta land hitta – eller att vid behov uppfinna – de feodala element mot vilka han kunde ställa en motsvarande progressiv borgarklass. Puiggrós gjorde en upptäckt som, trots deras skillnader, var minst lika fantastisk som upptäckten av Amerika. Det handlar om att "den koloniala erövringen överförde produktionsformerna ... från en iberisk feodalism i nedgång", och att senare "gav Amerika konstgjord andning till den döende feodalismen ... på den Iberiska halvön". Efter Puiggrós hävdade även Leonardo Paso att i Amerika "var koloniseringen feodal", men med inslag av slaveri. Och en förespråkare av detta nonsens, Jorge Abelardo Ramos, skrev en bok med titeln *América Latina un país* (Latinamerika ett land), där han skrev att de spanska kolonierna "utvecklade sin ekonomi på feodal grundval".

Trots sådana påståenden om kolonisationens feodala karaktär, erkänner samme Puiggrós att "upptäckten av Amerika var ett företag som genomfördes av handelsmän och sjöfarare" och hade kommersiella syften. Det finns en uppenbar motsägelse mellan detta påstående och teserna om koloniseringens karaktär, som Puiggrós undviker med sin "broteori", enligt vilken de kommersiella målen med erövringen av Amerika samtidigt tjänade till att etablera den spanska feodalismen i dessa territorier. Uppenbarligen anser Puiggrós och kompani att feodalismen innebär storskalig produktion av varor för världsmarknaden med användning av stora ansamlingar av halvfri arbetskraft, liknande det system som flera århundraden senare användes av det internationella finanskapitalet i de afrikanska och asiatiska plantagerna. Om detta är

---

* Milcíades Peña, *Antes de mayo, formas sociales del transplante español al Nuevo Mundo* (Buenos Aires: Ed. Fichas, 1973), s. 51-54.

feodalism kan vi med en viss oro fråga vad är kapitalism? Men denna fråga bekymrar inte Puiggrós, som förklarar den ”i hög grad feodala karaktären av det spanska herraväldet i Amerika” utifrån det faktum att ”kronan ansåg att den nya kontinenten var dess direkta förläning och dess invånare dess vasaller, och inte som kolonier i den mening som man använde termen för sina kommersiella domäner från 1600-talet och framåt”. Tvärtom vad man skulle kunna tro kommer detta inte från en specialist på komparativ rätt utan från en historiker som betraktar sig själv som marxist. Men inget är mer främmande för marxismen än juridisk kretinism och inget mer avslöjande av en obotfärdig juridisk kretinism än att karaktärisera den spanska koloniseringen som feodal *inte* på grundval av strukturen hos dess produktionsförhållanden utan på grundval av den juridiska formen hos förbindelsen mellan kolonierna och den spanska kronan. Relationen mellan kolonierna och Spanien hade utan tvekan en feodal anstrykning i juridiska termer. Men under denna juridiska form utgjorde koloniernas samhällsekonomiska innehåll produktion för marknaden och för att utvinna profiter, vilket gav detta innehåll en avgörande kapitalistisk karaktär trots alla inblandade feodala nyanser.

I Puiggrós teser stöter vi återigen på den typ av schematiskt och formalistiskt tänkande som ligger till grund för så många felaktigheter i kunskapens utveckling: Spanien var feodalt, så därför var dess kolonier feodala. Detta är en helt formalistisk och fullständigt felaktig slutledning. När spanjorerna kom till Amerika mötte de en ny verklighet som inte existerade i Spanien. Hur mycket de än subjektivt ville återskapa det spanska samhället, blev resultatet att de objektivt byggde något helt annat. Det feodala Spanien byggde i Amerika ett i grunden kapitalistiskt samhälle – en kolonial kapitalism, precis som finanskapitalet, under den imperialistiska epoken, i sina kolonier skapar kapitalistiska strukturer som påminner om feodala och slavsamhällen. Det är just detta som är den historiska utvecklingens kombinerade natur. Formalistiskt tänkande förstår inte detta, och förmår därför i allmänhet inte uppfatta det som är grundläggande

Den feodala ekonomin i Latinamerika *

Rodney Arismendi

Trots det stora antalet arbeten av marxistiska historiker under 40- och 50-talen fortsatte de latin-amerikanska kommunistpartierna att officiellt stödja teorin om den feodala eller halvfeodala karaktären hos kontinentens koloniala ekonomi och dess nutida kvarlevor.

Texten nedan är en kort sammanfattning av denna historiska uppfattning och erbjuder en betraktelse över de latinamerikanska koloniernas hela samhällsekonomiska struktur. Utdraget är ett hämtat från en essä (publicerad 1961 i Moskvatidskriften *Kommunist*) av Rodney Arismendi, en marxistisk sociolog och filosof, generalsekreterare i Uruguays kommunistparti, och en av den traditionella kommunismens ledande teoretiker i Latinamerika.

Låt oss granska de iberio-amerikanska koloniernas ekonomiska och sociala struktur. Även om upptäckten av Amerika och indianernas guld och silver, omvandlingen av slaveri till ett kommersiellt företag baserat på jakt och försäljning av svarta slavar, utvecklingen av sjöfarten och tekniken osv.,¹ historiskt tillhör den blodiga, rovgiriga och fantastiska perioden av kapitalismens gryning och bildandet av världsmarknaden, var de samhälleliga institutioner och produktionsförhållanden som Spanien och Portugal överförde till den Nya världens länder feodala eller hade feodal prägel och inte kapitalistisk. Dessa institutioner måste anpassas till amerikanska förhållanden, till närvaron eller frånvaron av ädla metaller, till klimatet (en primär och naturlig förutsättning för produktionen) och möjligheten att använda inhemska arbetskraft. Men dessa nyligen skapade ekonomier fick i grunden en mer eller mindre klassiskt feodal prägel.

Detta är inte platsen att än en gång argumentera emot de iberio-amerikanska historiker och sociologer som förnekar produktionsförhållandenas övervägande feodala karaktär i de spanska och portugisiska kolonierna och som betecknar dem på olika sätt, inklusive ”kolonial kapitalism”. Vi kommer här att begränsa oss till att påvisa rötterna till vår nuvarande ekonomiska struktur i dess koloniala förflutna. I grunden utgörs de av jordegendomens *latifundistaregim* och den koloniala ekonomins underordning under metropolens ekonomi. Sammantaget ger dessa två kännetecken plantagen, den brasilianska sockerkvarnen och La Platas boskapsranch deras karaktär som slutna ekonomiska enheter, typiska för den feodala ekonomin. Dessa enheter producerar för metropolen, men de produktionsförhållandena som dominerar i de flesta av dessa länder baseras på underdånig indiansk arbetskraft (*encomiendas*, *yanacunas* osv.) kombinerat med svart slavarbete eller indianskt halvslaveriarbete (*mita*). Runt dessa exportproducerande ekonomiska enheter, som baseras på feodal egendom, organiseras den naturliga ekonomin där man typiskt finner förkapitalistiska arrendeformer (arbetskraft, jordbruksprodukter och mycket senare förkapitalistiskt pennaarrende).

Allteftersom 1700-talet fortskrider kan man hitta sporadiska yttringar av lönearbete, individuell småskalig produktion och enkel merkantil ekonomi. I många länder organiseras hantverksskrån av medeltida typ med användning av både svarta slavar och indianer. Men dominerande och grundläggande är fortfarande den feodala eller halvfeodala *latifundio*.

Spanjorerna delar upp jorden bland kolonisatorerna på olika sätt, genom kungliga förläningar eller genom *composición*, vilket är en feodal markförsäljning.² Portugiserna lägger grunden för

---

* Rodney Arismendi, ”Problèmes d'une révolution continentale”, i *Recherches internationales à la lumière du marxisme*, n. 32, July 1962, s. 31-34.

¹ Se första bandet av Karl Marx, [Kapitalet Första boken](#), särskilt kapitel 24, ”Den så kallade ursprungliga ackumulationen”, som innehåller flera referenser till Amerika.

² Ots Capdequí, *El régimen de la tierra en la América española*, ed. Universidad República Dominicana.

latifundio genom att dela upp de legendariska brasilianska skogsområdena i *capitanías* och gåvor kallade *sesmarias*.³ På basis av *latifundion* utvecklades olika ekonomiska enheter av feodal eller halvfeodal typ: Mexikos, Perus osv., gruvor och *latifundios* av en mer stratifierad feodalism⁴; den brasilianska *engenhio*, där *latifundion* och sockerkvarnarna baseras på svarta slavarbetare i kombination med småskalig bondeproduktion som är beroende av *engenhions* ägare⁵; de enorma jesuitföretagen (i Paraguay, nordöstra Argentina och ”Misiones”-regionen” i Brasilien), som trots sina egenheter definitivt hade en feodal karaktär. I de regioner där det inte finns indianer till *encomiendan*, eller vare sig ädla metaller, produkter av stort kommersiellt värde eller tropiskt klimat, utan där koloniseringen sker senare, som Buenos Aires och Uruguay⁶ – upprättas boskapsfarmer för att producera läder, talg, horn, kött och senare torkat kött med utnyttjande av tvångsarbete, svarta slavar och sporadiskt lönearbete. Kring dessa boskapsfarmer etableras sociala relationer som utgör en speciell typ av arrendjordbruk. Plantagen, som organiseras som en kolonial kommersiell investering, där man rikligt använder sig av svarta slavarbetare har bara motsvarigheter på de karibiska öarna som koloniserats av fransmän, engelsmän och holländare.⁷

Tillsammans med *latifundio* och produktion av mineraler och livsmedel, lämnar den koloniala perioden efter sig ett överflöd av kommersiellt kapital och olika former av ockrarkapital. Marx och Lenin har redan visat oss att den oberoende utvecklingen av kommersiellt kapital ligger i omvänd proportion till graden av kapitalistisk utveckling.⁸ Detta är en faktor som har bidragit till bildandet av Sydamerikas stora hamnstäder som utvecklades som sanna kommersiella marknadsplatser.

Under 1700- och det tidiga 1800-talet inlemmades de latinamerikanska ekonomierna öppet i den kapitalistiska världsmarknaden på grund av förändringar i den spanska monarkins koloniala politik och senare när olika länder blev politiskt självständiga. Europeiska varor, speciellt engelska, trängde in vilket ledde till ekonomisk ruin för de inhemska företagen i många länder, samtidigt som Latinamerikas huvudsakliga produktion knöts till europeisk, speciellt engelsk, industri.

Anknytningen till världsmarknaden satte igång den kapitalistiska utvecklingen. Men den kapitalistiska världsekonomin som nöter ner och underordnar ekonomierna av kolonialt ursprung och som otvivelaktigt utlöser den inhemska kapitalistiska utvecklingen, deformerar samtidigt dessa ekonomier. Denna process är mer eller mindre snabb, beroende på de feodala institutionernas styrka i de olika länderna – vi kan till exempel jämföra Río de la Plata och Bolivia eller Peru –; men i inget fall förekommer en normal övergång från feodalism och halvfeodal kolonisering till kapitalism. Detta är en långsam, smärtsam, komplex process som uppträder samtidigt som *latifundion* fortsätter att producera för den externa marknaden. *Latifundion*, som genom kapital-export, utbyggnad av järnvägarna, förbättringar av sjöfarten osv., senare blir en villkorlig och bestämmande faktor i övergången till kapitalismens imperialistiska stadium.⁹ Under denna process kombineras och anpassas de kapitalistiska formerna till förkapitalistiska former. Den

³ Caio Prado *História Econômica do Brasil*. Av samme författare, *Formação do Brasil Contemporâneo*, ed. Brasiliense, São Paulo.

⁴ C. Wiesse, *Historia crítica del Perú*. José Carlos Mariátegui, [7 Ensayos de Interpretación de la Realidad Peruana](#) [eng. övers.: [Seven Interpretive Essays on Peruvian Reality](#)]

⁵ Carlos Marx, *Historia crítica de la teoría de la plusvalía*, ed. Fondo de Cultura Económica

⁶ Diéguez Júnior, *População e açúcar no nordeste do Brasil*, Comissão Nacional de Alimentação

⁷ Carlos Marx, *Historia crítica de la teoría de la plusvalía*, ed. Fondo de Cultura Económica

⁸ Karl Marx, [Kapitalet, Andra boken](#) och V I Lenin, [Kapitalismens utveckling i Ryssland](#)

⁹ ”Möjlighet till kapitalexport skapas genom att en rad efterblivna länder redan är indragna i världskapitalismens kretslopp, de viktigaste järnvägarna redan byggda eller påbörjade, de elementära villkoren för industrins utveckling säkerställda osv.” (V I Lenin, [Imperialismen som kapitalismens högsta stadium](#))

ursprungliga ackumuleringen av nationellt kapital liksom bildandet av en inre marknad – skapandet av ett proletariat och en modern borgarklass – kom på detta sätt att fördröjas flera årtionden med mycket smärtsamma konsekvenser för massorna.

Översättning: *Martin Fahlgren* (från spanska)

Lästips

Andre Gunder Frank:

[Kapitalism och "feodalism"\(?\) i Latinamerika](#)

[Kapitalistisk underutveckling eller socialistisk revolution](#)

[Underutvecklingens utveckling.](#)